

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศาสนาทั้งหลาย แม้จะแตกต่างกันด้วยขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีและพิธีกรรม แต่สิ่งหนึ่งที่มีความคล้ายคลึงกัน คือ ทุกศาสนาจะสอนให้ยึดถือการเป็นคนดีมีเมตตา กรุณา บำเพ็ญประโยชน์เพื่อตน และผู้อื่นเป็นหลักในการดำเนินชีวิต คุณธรรมข้อนี้เป็นหลักใหญ่ที่จะทำให้มนุษย์ และสรรพสัตว์ทั้งหลายอยู่ด้วยกันได้ โดยไม่เบียดเบียนกัน และถือเป็นหลักธรรมซึ่งจะค้ำจุนโลกนี้ให้บังเกิดสันติสุข การแสวงบุญหรือการจาริกไปเพื่อทำการบูชาสังเวชนียสถาน เกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยในสมัยนั้นชาวพุทธจะจาริกแสวงบุญโดยเดินทางมาเข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ในภายหลังมีผู้ทูลถามพระพุทธานุญาตว่า เมื่อพระองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว ผู้มีศรัทธาควรไปยัง ณ สถานที่ใด เพื่อยังให้เกิดความเจริญใจ (ด้วยศรัทธา เสมือนเข้าเฝ้าพระพุทธรูป) พระพุทธรูปได้ตรัสตอบว่า สถานที่ควรไปเพื่อยังให้เกิดความชื่นชม เบิกบานใจ เจริญใจ และสังเวจใจเมื่อได้ไป คือสังเวชนียสถานทั้ง ๔ ตำบล^๑ ดังพระอานนท์กราบทูลถามพระพุทธานุญาตต่อไป

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อก่อนภิกษุทั้งหลายผู้จำพรรษาในทิศทั้งหลายมาเฝ้าพระศาสดา ข้าพระองค์ทั้งหลายย่อมได้พบ ได้ใกล้ชิดภิกษุทั้งหลายผู้เป็นที่เจริญใจ ก็เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จล่วงลับไป ข้าพระองค์ทั้งหลายจะไม่ได้พบ ไม่ได้ใกล้ชิดภิกษุทั้งหลายผู้เป็นที่เจริญใจ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ สังเวชนียสถาน ๔ แห่งนี้เป็นสถานที่ ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู สังเวชนียสถาน ๔ แห่งคือ

๑. สังเวชนียสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู ด้วยระลึกว่า ตถาคตประสูติในที่นี้

๒. สังเวชนียสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู ด้วยระลึกว่า ตถาคตได้ตรัสรู้

อนุตรสัมโพธิญาณในที่นี้

๓. สังเวชนียสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู ด้วยระลึกว่า ตถาคตทรงประกาศธรรมจักรอันยอดเยี่ยมในที่นี้

๔. สังเวชนียสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู ด้วยระลึกว่า ตถาคตได้เสด็จดับขันธปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุในที่นี้

อานนท์ สังเวชนียสถาน ๔ แห่งนี้เป็นสถานที่ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ผู้มีศรัทธาจะมาดู ด้วยระลึกว่า ตถาคตประสูติในที่นี้ ว่า ตถาคตได้ตรัสรู้ อนุตรสัมโพธิญาณในที่นี้ ว่า ตถาคตประกาศธรรมจักรอันยอดเยี่ยมในที่นี้ ว่า ตถาคตได้เสด็จดับขันธปรินิพพาน ด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุในที่นี้

อานนท์ ขนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง จาริกไปยังเจดีย์จักมีจิตเลื่อมใส ตายไปชนเหล่านั้นทั้งหมด

^๑ อิง.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๑๑๘/๑๘๐.

หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์^๒

การเดินทางจาริกแสวงบุญของชาวพุทธไทยในดินแดนพุทธภูมิ คือ การเดินทางของพุทธศาสนิกชนผู้มีศรัทธาเพื่อไปสักการะสถานที่สำคัญในพระพุทธประวัติ หรือสถูปเจดีย์ที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า ผู้เป็นพระบรมศาสดาแห่งพระพุทธศาสนา ในดินแดนที่เรียกว่า ชมพูทวีปในสมัยพุทธกาล (ดินแดนที่เป็นส่วนหนึ่งของประเทศอินเดียและเนปาลในปัจจุบัน) โดยสถานที่สำคัญที่ถือได้ว่าเป็นจุดหมายหลักของชาวพุทธ คือ สังเวชนียสถาน ๔ ตำบล คือ ลุมพินีวัน สถานที่ประสูติ พุทธคยา สถานที่ตรัสรู้ สารนาถ สถานที่แสดงปฐมเทศนา และ กุสินารา สถานที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน แห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งนอกจากสังเวชนียสถานแล้ว ยังมีสถานที่สำคัญอื่นๆ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าและประวัติศาสตร์พุทธศาสนา ทั้งที่เป็นมหาสังฆารามในอดีต หรือเมืองสำคัญในสมัยพุทธกาลที่มีความเกี่ยวข้องปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

หลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน พุทธศาสนิกชนผู้ศรัทธาทั้งหลายนิยมเดินทางมาจาริกแสวงบุญสถานที่สำคัญเหล่านี้ ดังปรากฏหลักฐานของสมณทูตจากประเทศจีน (เช่น หลวงจินฟาเหียน สมณะเสวียนจิง เป็นต้น) ที่ได้เดินทางมาจากประเทศจีนเพื่อสักการะสังเวชนียสถาน และสถานที่สำคัญในพุทธประวัติอื่นๆ ซึ่งรวมถึงเรื่องราวของชาวพุทธไทย เดินทางจาริกแสวงบุญยังสังเวชนียสถาน ๔ ตำบลด้วย

จากการที่พระพุทธศาสนาได้เลื่อมไปจากอินเดียเป็นระยะหนึ่ง สังเวชนียสถานและสถานที่สำคัญอื่นๆ ได้ถูกทิ้งร้างไป ต่อมาได้มีชาวพุทธเข้ามาบูรณะบ้างเป็นครั้งคราว แต่สุดท้ายก็ถูกปล่อยทิ้งร้างอย่างสิ้นเชิงในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ จนอนุทวีปอินเดีย (ยกเว้นศรีลังกา) ถูกอังกฤษเข้ามาปกครองเป็นอาณานิคม จึงได้เริ่มมีการเข้าไปบูรณะขุดค้นทางโบราณคดียังสถานที่สำคัญต่างๆ ซึ่งถูกทิ้งร้างเป็นเนินดินจำนวนมาก และมีการบูรณะเรื่อยมาโดยศรัทธาทุนทรัพย์ของชาวพุทธบ้าง รัฐบาลอินเดียบ้าง จนในช่วงตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นต้นมา เริ่มมีชาวพุทธทุกนิกายจากทั่วโลก นิยมมาจาริกแสวงบุญสังเวชนียสถาน ๔ ตำบลและสถานที่สำคัญในพระพุทธศาสนายังดินแดนพุทธภูมิมากขึ้นจนถึงปัจจุบัน

เมื่อความเชื่อ และความเลื่อมใสศรัทธาเกิดขึ้นกับชาวพุทธทั่วโลก รวมทั้งชาวพุทธไทยด้วย จึงเกิดเป็นแรงจูงใจก่อให้เกิดประเพณีจาริกแสวงบุญ ณ สังเวชนียสถาน ๔ ตำบลขึ้น และมีการสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ขณะเดียวกันมีพุทธศาสนิกชนที่เข้าใจและศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างแท้จริง อีกทั้งยังมีจำนวนไม่น้อยซึ่งไม่ทราบถึงประวัติความเป็นมาของพระศาสดาและจุดประสงค์ที่แท้จริงในการเดินทางจาริกแสวงบุญ หรือเป็นเพียงความเชื่อตามๆกันมาของเรื่องบาปบุญ เชื่อว่าได้ขึ้นสวรรค์หากได้จาริกแสวงบุญสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล เมื่อละจากโลกนี้ไปแล้วเท่านั้น ทั้งที่การเดินทางไม่สะดวกสบายและระยะทางอันยาวไกล ซึ่งเป็นอุปสรรคในการจาริกแสวงบุญ ณ สังเวชนียสถาน ๔ ตำบล จึงทำให้เกิดข้อสงสัยว่า ชาวพุทธไทยส่วนใหญ่ มีแรงจูงใจอย่างไรในการจาริกแสวงบุญ ณ สังเวชนียสถาน ๔ ตำบล อย่างไร เพื่อความสุข และประโยชน์ในการดำเนินชีวิตในโลกปัจจุบันและโลกหน้า

^๒ที่.ม. (ไทย) ๑๐ / ๒๐๒ / ๑๕๐-๑๕๑.

ดังนั้น ประเด็นสำคัญของการทำวิจัยคือ มุ่งเน้นแสวงหาคำตอบในเรื่องของ แรงจูงใจของ ชาวพุทธไทยในการจาริกแสวงบุญ ณ สักขีนิยสถาน ๔ ตำบลว่าเป็นอย่างไร เพื่อประโยชน์ในการ พัฒนาจิตใจให้เป็นไปตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้าอันเป็นแนวทางจัดทุกข์ทั้งมวลของชีวิตในโลก ปัจจุบันและโลกหน้า

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแรงจูงใจของชาวพุทธไทยต่อการจาริกแสวงบุญ ณ สักขีนิยสถาน ๔ ตำบล

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบแรงจูงใจของชาวพุทธไทยต่อการจาริกแสวงบุญ ณ สักขีนิยสถาน ๔ ตำบล จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ การเดินทางไปแสวงบุญต่างประเทศ อาชีพ และรายได้ต่อเดือน

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของชาวพุทธไทยต่อการจาริกแสวงบุญ ณ สักขีนิยสถาน ๔ ตำบล

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการศึกษา

๑.๓.๑ แรงจูงใจของชาวพุทธไทยต่อการจาริกแสวงบุญ ณ สักขีนิยสถาน ๔ ตำบล

๑.๓.๒ เปรียบเทียบแรงจูงใจของชาวพุทธไทยที่มีต่อการจาริกแสวงบุญ ณ สักขีนิยสถาน ๔ ตำบล จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การเดินทางไป แสวงบุญต่างประเทศ อาชีพ และรายได้ต่อเดือน

๑.๓.๓ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของชาวพุทธไทยต่อการจาริกแสวงบุญ ณ สักขีนิยสถาน ๔ ตำบล

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ โดยทำการสำรวจแรงจูงใจของชาวพุทธไทย ต่อการจาริกแสวงบุญ ณ สักขีนิยสถาน ๔ ตำบล ผู้วิจัยดำเนินการหาข้อมูลงานวิจัยจาก กลุ่มเป้าหมาย โดยการใช้แบบสอบถาม มีขอบเขตของการวิจัยดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาแรงจูงใจของชาวพุทธไทยต่อการจาริกแสวงบุญ ณ สักขีนิยสถาน ๔ ตำบล ได้แก่ สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และปรินิพพาน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยนี้ ได้แก่ กลุ่มชาวพุทธไทยที่เดินทางไปจาริกแสวงบุญ ณ สักขีนิยสถาน ๔ ตำบล ทั้งพระภิกษุ แม่ชี อุบาสก อุบาสิกา ที่เคยเดินทางแล้ว และอยู่ในระหว่าง เดินทาง

กลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มชาวพุทธไทย ที่เดินทางไปจาริกแสวงบุญ ณ สักขีนิยสถาน ๔ ตำบล จำนวน ๔๐๐ คน ช่วงระหว่าง เดือนตุลาคม ๒๕๕๗ ถึง เดือนมีนาคม ๒๕๕๘ โดยใช้วิธีการสุ่ม อย่างง่าย (Simple Random Sampling) เลือกเป็นกลุ่มศึกษาวิจัย

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรต้น ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลของชาวพุทธไทยที่เดินทางไปจาริกแสวงบุญ ณ สักขณียสถาน ๔ ตำบล จำแนกได้ดังนี้

- เพศ
- อายุ
- ระดับการศึกษา
- ประสบการณ์การเดินทางไปแสวงบุญต่างประเทศ
- อาชีพ
- รายได้ต่อเดือน

ตัวแปรตาม ได้แก่ แรงจูงใจของชาวพุทธไทยต่อการเดินทางไปจาริกแสวงบุญ ณ สักขณียสถาน ๔ ตำบล ประกอบด้วย

- แรงจูงใจภายนอก
- แรงจูงใจภายใน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการศึกษาวิจัยตั้งแต่ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ถึง เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ รวมระยะเวลา ๖ เดือน

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ ชาวพุทธไทยที่มีเพศต่างกัน มีแรงจูงใจต่อการจาริกแสวงบุญ ณ สักขณียสถาน ๔ ตำบล แตกต่างกัน

๑.๕.๒ ชาวพุทธไทยที่มีอายุต่างกัน มีแรงจูงใจต่อการจาริกแสวงบุญ ณ สักขณียสถาน ๔ ตำบล แตกต่างกัน

๑.๕.๓ ชาวพุทธไทยที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีแรงจูงใจต่อการจาริกแสวงบุญ ณ สักขณียสถาน ๔ ตำบล แตกต่างกัน

๑.๕.๔ ชาวพุทธไทยที่มีประสบการณ์การเดินทางไปแสวงบุญต่างประเทศต่างกัน มีแรงจูงใจต่อการจาริกแสวงบุญ ณ สักขณียสถาน ๔ ตำบล แตกต่างกัน

๑.๕.๕ ชาวพุทธไทยที่มีอาชีพต่างกัน มีแรงจูงใจต่อการจาริกแสวงบุญ ณ สักขณียสถาน ๔ ตำบล แตกต่างกัน

๑.๕.๖ ชาวพุทธไทยที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีแรงจูงใจต่อการจาริกแสวงบุญ ณ สักขณียสถาน ๔ ตำบล แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

แรงจูงใจ หมายถึง สิ่งที่บุคคลคาดหวัง โดยที่สิ่งนั้นอาจจะเป็นสิ่งที่บุคคลพึงพอใจ หรือไม่ก็ได้ ความคาดหวังนี้เป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลต้องกระทำหรือเคลื่อนไหว หรือแสดงพฤติกรรมในลักษณะมีเป้าหมาย

แรงจูงใจของชาวพุทธไทยในการจาริกแสวงบุญ ณ สังเวชนียสถาน ๔ ตำบล หมายถึง ชาวพุทธไทยผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เดินทางไปสักการะสถานที่สำคัญเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า คือสังเวชนียสถาน ๔ ตำบลได้แก่ ลุมพินี สถานที่ประสูติ พุทธคยา สถานที่ตรัสรู้ สารนาถ สถานที่ปฐมเทศนา และกุสินารา สถานที่ปรินิพพาน เป้าหมายในการเดินทางจาริกแสวงบุญ ณ สังเวชนียสถาน ๔ ตำบล มี ๒ อย่างคือ

แรงจูงใจภายนอก หมายถึง สภาวะที่ได้รับแรงกระตุ้นจากปัจจัยภายนอกให้มีความต้องการเดินทางจาริกแสวงบุญสังเวชนียสถาน และสภาวะความรู้สึกที่เกิดเมื่อได้พบเห็นสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล

แรงจูงใจภายใน หมายถึง สภาวะหรือความรู้สึกเมื่อได้รับรู้ หรือเห็นสิ่งที่ปรารถนาหรือสิ่งที่คาดหวังเมื่อเดินทางไปยังสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล

ชาวพุทธไทย หมายถึง ชาวไทยนับถือพระพุทธศาสนา ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัย หมายถึง ผู้นับถือทั้งพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท และพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน

พฤติกรรม หมายถึง การกระทำ จะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม และบุคคลอื่นจะสังเกตการกระทำนั้นได้หรือไม่ก็ตาม เพื่อมุ่งตอบสนองสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสภาพการณ์ใดสภาพการณ์หนึ่ง โดยพฤติกรรมภายในจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมภายนอก

ประสบการณ์การเดินทางไปแสวงบุญต่างประเทศ หมายถึง การเดินทางจาริกแสวงบุญจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งหลายครั้งหลายคราวที่ไม่ใช่บ้านเกิด จุดหมายปลายทางต่างหรือไม่ต่างกัน เพื่อจุดประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง

ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อ ความซาบซึ้ง ชื่นใจ สนุกใจ เชื่อมั่น มีใจนอบน้อมมุ่งแล่นไปในการเดินทางจาริกแสวงบุญ ณ สังเวชนียสถาน ๔ ตำบลด้วยความเคารพ

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบถึงแรงจูงใจของชาวพุทธไทยผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการจาริกแสวงบุญ ณ สังเวชนียสถาน ๔ ตำบล

๑.๗.๒ ทำให้ทราบถึงผลการเปรียบเทียบแรงจูงใจในด้านต่างๆ จำนวน ๕ ด้านของผู้ตอบแบบสอบถามตามปัจจัยส่วนบุคคล เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การเดินทางไปแสวงบุญต่างประเทศ อาชีพ รายได้ต่อเดือน ที่ต่างกัน

๑.๗.๓ ทำให้ทราบความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของชาวพุทธไทยต่อการจาริกแสวงบุญ ณ สังเวชนียสถาน ๔ ตำบล